

JAN WRANA*

PROJEKTY REWITALIZACJI PRZESTRZENI PUBLICZNYCH ŚRÓDMIEJŚĆ W REGIONACH ODMIENNYCH KULTUROWO – DOŚWIADCZENIA

THE PROJECTS FOR CITY CENTRES' PUBLIC SPACES REVITALIZATION IN CULTURALLY DIFFERENT REGIONS – EXPERIENCES

Streszczenie

Praca na miejscu w odmiennym kulturowo regionie pozwalała na docieranie do źródeł koniecznych informacji dla prowadzenia prac badawczych, poznawania odrębności religijnej oraz kulturowej, możliwość konfrontacji na miejscu propozycji projektowych oraz aktywnego przeżywania sfery znaczeniowej lokalnej społeczności. Ta fizyczna obecność w mieście, wśród jego mieszkańców, budowała gotowość do wzbogacania przestrzeni o nowe interpretacje, zgodnie ze sferą znaczeniową miejsca, a często z jego symboliką.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, tożsamość kulturowa

Abstract

Working in a culturally different region allowed for reaching the sources of information necessary for conducting research work, recognizing religious and cultural autonomy, the confrontation of planning proposals on the spot and active experiencing the significance of the local society. This physical presence in a city, among its inhabitants, raised the readiness for enriching space with new interpretations, in accordance with the significance of the place, and very often with its symbolism.

Keywords: revitalization, cultural identity

* Dr inż. arch. Jan Wrana, Samodzielna Pracownia Architektoniczna, Wydział Budownictwa i Architektury, Politechnika Lubelska.

1. Wstęp

Druga połowa XX wieku to okres otwierania się możliwości udziału w projektowaniu rozwoju regionów dotychczas niedostępnych, spowodowane eksplozją ruchów narodowo-wyzwoleńczych, pozyskiwaniem nowych terenów eksploatacji złóż ropy naftowych. To również okres zmian systemowych w krajach podejmujących rynkowy model gospodarczy. Powraca wielowarstwowy problem tożsamości lokalnej wywodzącej się z tradycji „małych ojczyzn” z cennymi odmiennymi zasobami rodzimej tożsamości.

W latach 70. i 80. nastąpiło otwarcie środowiska polskich architektów na nowe, dotychczas niedostępne rynki regionu kultur Bliskiego Wschodu, a po zmianach systemowych, po roku 1989, stało się możliwe aktywne działanie w wolnym zawodzie architekta. Podejmowane wówczas prace dotyczące rewitalizacji przestrzeni śródmiejskich, głównych publicznych przestrzeni miast w odmiennych kulturowo regionach dotyczą regionu północnej Afryki¹ oraz regionu Wielkiej Rusi².

W tych odmiennych kulturowo regionach projektowanie rewitalizacji przestrzeni publicznych śródmiejski wymagało odmiennych rozwiązań

projektowych. W regionie północnej Afryki zespół kierowany przez autora tego artykułu opracowywał Plan szczegółowy miasta Misurata (Libia), z konieczną rewitalizacją zastanego historycznego zespołu śródmiejskiego. Planowany dynamiczny rozwój miasta wynikający z rozpoczętej budowy zakładu przemysłowego – stalowni – przez Koncern KRUPP wraz z portem przeładunkowym wymagał ochrony istniejącego śródmiejskiego zespołu osadniczego potwierdzającego rodowód kulturowy miejsca. Plan miasta zakładał rozwój z 70 w roku 1980 do 350 tysięcy mieszkańców w roku 2010. Projekt centrum Misuraty, nad którym pracowałem z zespołem, był korektą wcześniejszego, funkcjonalistycznego planu miasta. A zatem podejmowana była próba budowania struktury wewnętrznej miasta, pogodzenia ładu przestrzennego miasta z „ładem społecznym”, pogodzenie zachowanego dziedzictwa „zespołu potwierdzającego formę osadnictwa” z potrzebą współczesnej ingerencji twórczej, równoważenie relacji pomiędzy

- II. 1. Szkice dyspozycji programowej oraz nowych funkcji Rewitalizacji centrum Misurata 2010. Libia: a) wprowadzenie pasażu pieszego łączącego 1. Park miejski (Central Park), 2. Głównym Pac miejski (Main Town Square), z przylegającymi budynkami administracji (Municipality) oraz 3. Starym Miastem (Old Town) b) wprowadzenie zewnętrznych sięgaczy komunikacyjnych z I-go ringu, c) propozycja funkcji uzupełniających (z architekturą przetworzonego kodu lokalnego), d) wyprowadzenie poza strefą Centrum dworca autobusowego (obsługującego komunikację miejską)
- III. 1. The drafts of the programme availability and new functions of CENTER REVITALIZATION Misuratha 2010. Libya: a) introducing a pedestrian passage connecting 1. Central park, 2. The Main Town Square, with the adjacent Municipality buildings and 3. The Old Town b) introducing external cul-de-sacs from the 1st ring, c) a proposal of complementary functions (with architecture of a processed local code), d) transferring the bus station (serving local transport) out of the centre

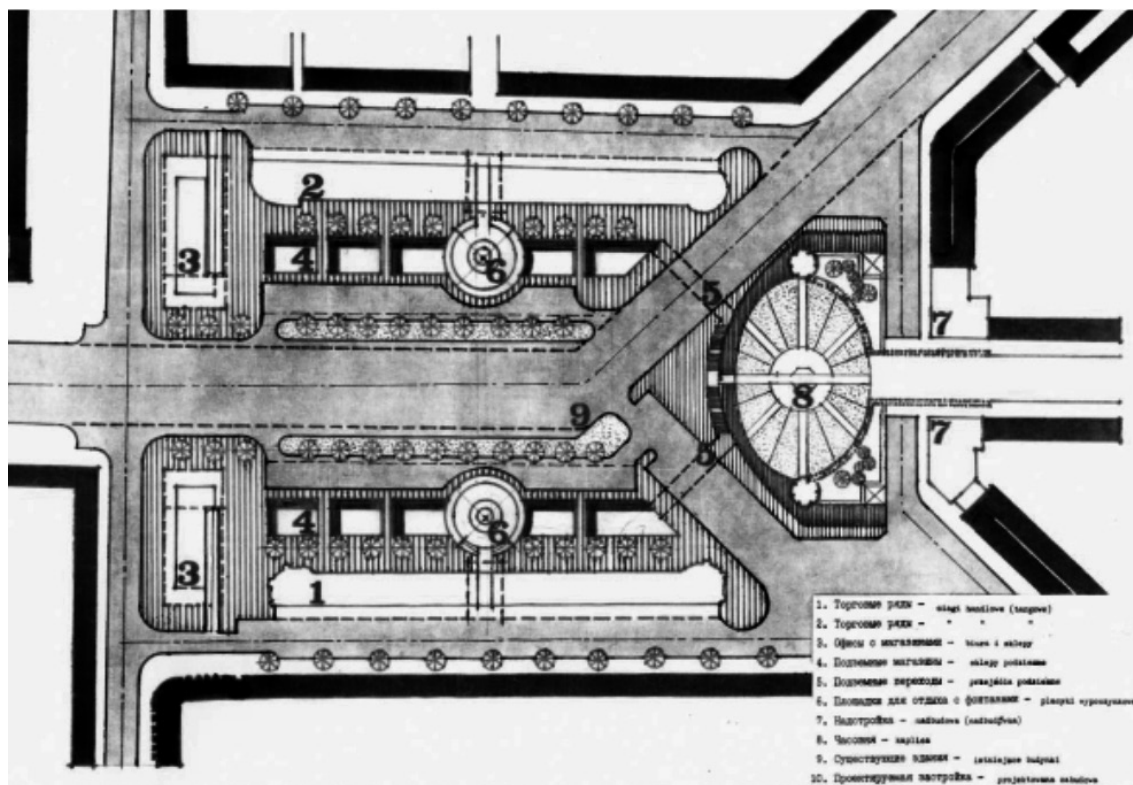
koniecznym rozwojem gospodarczym a kulturą, szanując jednocześnie dziedzictwo przypisane do miejsca, kreując „nową” tożsamość miejsca.

W regionie Wielkiej Rusi wieście Riazan w Rosji, w roku 1994, zespół podjął zadanie przywrócenia wartości kulturowej tradycji miejsca, w zdegradowanej głównej przestrzeni publicznej historycznego miasta Riazan w którym zamieszkiwało 650 tysięcy mieszkańców. Plac używany przez wiele lat jako miejsce defilad oraz przestrzeni komunikacji

publicznej, utracił jego historyczną wartość – głównej integrującej przestrzeni miasta.

2. Rewitalizacja centrum miasta Misurata. Libia

Kilkuletnia praca związana z organizacją i kierowaniem zespołem projektowo-planistycznym (jednej z pierwszych firm konsultingowych „WADECO”) w regionie kultury mużulmańskiej to okres zdobywania nowych doświadczeń w odmiennym kulturowo

II. 2. Propozycja „Miejskiego salonu”, Chlebnaja Ploszczad – Główna przestrzeń publiczna miasta Riazan. Rosja. Rewitalizacja centrum miasta (Wariant „B” z zachowaniem uporządkowanej komunikacji):⁴ a) założenie osiowej kompozycji placu, rewitalizacja RIADÓW (nr 1 i 2) z kreatywną ingerencją w formę oraz wprowadzenie funkcji aktywności publicznej (1. teatr małych form w baszcie bocznej, 2. kawiarnia dwupoziomowa ze sceną poetów, 3. sale miejskie – na osi Riadów) oraz zaproponowanie na osi placu usytuowanie pomnika Chrztu Rusi na wyniesionej płycie (nr 8) b) przywrócenie historycznych założeń zamknięć placu (obiekty nr 3 i 7) c). połączenie piesze z poziomów dolnych Riadów nr 4); 1. z komunikacją miejską z poziomem dolnych przestrzeni publicznych (pasaż II Etap) w „wariant „B” d) zaakcentowanie poprzecznej osi powiązań przestrzennych Riadów miejskimi fontannami (nr 6)

III. 2. The proposal for “CITY SALON”, CHLEBNAYA PLOSHCHAD – THE MAIN PUBLIC SPACE OF RYAZAN. Russia. THE REVITALIZATION OF THE CITY CENTRE. [Option “B” with preserving the organised communication : a) the axial composition of the square, RIADY revitalization (no. 1 and 2) with a creative interference in the form and introducing the function of public activity (1. a small-form theatre in the side tower, 2. a two-floor cafe with a stage for poets, 3. city rooms – in Riady axis) and placing in Riady axis, on an elevated plate, a monument commemorating the Christianization of the Rus' (no. 8) b) restoring the historic assumptions of the square closure (the objects no. 3 and 7) c) a pedestrian route from the Lower Riady levels no. 4); 1. with public transport with the lower public space (a passage 2nd Stage) in “option B” d) highlighting the transverse axis of spatial connections of Riady by town fountains (no. 6)

regionie, które procentowało w późniejszej pracy w regionie Wielkiej Rusi oraz w Polsce. Cennym doświadczeniem było zdobywanie umiejętności bezpośredniej współpracy, dialogu z władzą lokalną, z koniecznym wysłuchiwaniem jej oczekiwań. Prace z zespołem wykonywane były na miejscu w rzeczywistości i atmosferze tętniącego życiem społeczeństwa. Fizyczna obecność w mieście, którego plan był opracowywany stała się nieodzownym uzupełnieniem prowadzonych poszukiwań „kodu” lokalnej tożsamości. W roku 1978 polska firma „Polservice” z podwykonawcą „Wadeco” podpisały kontrakt z rządem libijskim na studialne opracowanie planu trypolitanii 2010, obejmującego między innymi Misurata Subregion, Regional Plan 2000 oraz Misurata Master Plan. Po przekazaniu dokumentacji wskazano miasto Misurata do pilotażowego opracowania i wdrożenia planu miejscowego. Pracownia, którą kierowałem na miejscu, opracowywała i wdrażała Plan szczegółowy miasta.

Rozpoznanie zebranego materiału tła historycznego i kulturowego tej części Libii, rejonu miasta Misurata oraz wykonana inwentaryzacja urbanistyczna zastanego zespołu osadniczego pozwoliła na określenie okresu jego powstania, stanu technicznego, zastosowanych materiałów, które miały wpływ na dotychczasową funkcję użytkowania. Szczególnym terenem był zespół wczesnego osadnictwa w opracowaniu określony jako Stare Miasto w obrysie zaplanowanego Centrum Miasta w przygotowywanym planie szczegółowym rozwoju. Jednorodna zabudowa z materiału lokalnego z pobielonymi ścianami, formą obramienia otworów drzwi oraz okien obiektów mieszkalnych, handlu oraz kultu, charakterystycznymi dla tego regionu³. Z zaproponowanego Centrum Miasta wyłączono ruch samochodów (tworząc obsługujące sięgacze z pierwszej obwodnicy) z propozycją głównego pasażu w Centrum Miasta z zachowanym zespołem Starego Miasta (zbiorem obiektów z zachowanego osadnictwa, cennym materiałem edukacyjnym), proponując główną trasę pieszą od zaprojektowanego parku miejskiego trasą spacerową przez główny plac miejski (przestrzeń publiczną miasta – Plac Zielony, z podziałem na przestrzenie integrujące w tradycji lokalnej), przy którym ulokowano główne urzędy miejskie z informacją o przekształceniach wraz z oznakowaniem obiektów, do Starego Miasta. Wynikiem tych analiz było zaproponowanie Planu szczegółowego z określeniem funkcji i linii regulacyjnych. Plan szczegółowy miasta został zatwierdzony i wdrożony.

3. Rewitalizacja głównego placu – Chlebnaja Płoszczad. Riazań. Rosja

Z początkiem lat 90. XX wieku otwarcie się na wpływy zewnętrzne olbrzymiego rynku rosyjskiego nie mogło zostać nie zauważone. W historycznym mieście Riazań czekało zadanie: rewitalizacja głównego placu oraz historycznych ciągów handlowych. W pozyskiwaniu materiałów przedprojektowych dużą pomoc otrzymaliśmy na miejscu od architekta miasta L.W. Woronina. Historia nie ustrzegła miasta Riazań, jednego z pierwszych miast Wielkiej Rusi, przed całkowitą dewastacją. Wzmianka o usytuowaniu placu handlowego w centralnej części miasta Riazań pojawia się w zachowanym Planie Generalnym z 1780 roku. Do początku XX wieku „Plac Chlebowy” (Chlebnaja Płoszczad), otoczony handlowymi pawilonami, służył jako centrum handlowe miasta. W wieku XX zmieniono funkcję na Plac Defilad, a budowa nowej arterii komunikacyjnej usunęła pamiątkową wieżę zegarową. Osłonięte historyczne ciągi handlowe popadały w ruinę i nie znajdowały zainteresowania władz jako relikw przeszłej historii.

Analiza zebranego materiału badawczego tożsamości kulturowej regionu, jego historyczne nawiązania, dzieje miasta Riazań, poznanie architektury i detalu charakterystycznego do tego regionu oraz sztuki sakralnej, sztuki użytkowej były materiałem dla przygotowania studium zmian głównej przestrzeni centrum miasta Riazania „Chlebnej Płoszczadi”^{5, 6}. Po przeanalizowaniu możliwości etapowania realizacji, możliwości powrotu form architektonicznych na placu, zmiany systemowe po 1990 roku pozwoliły na przedstawienie autorskiej propozycji uporządkowania zdegradowanej głównej przestrzeni publicznej miasta „Chlebnej Płoszczadi” – „Miejskiego Salonu” – oraz przywrócenie historycznej funkcji handlowej znajdujących się na nim a popadających w ruinę ciągów handlowych „Riady”. Zaproponowane rozwiązanie przekształceń w trzech wariantach przywracało historyczną pozycję Placu i jego integracyjne funkcje. Zatwierdzenie do realizacji wariantu „B” pozwoliło na przygotowanie rewitalizacji głównych obiektów kubaturowych na placu.

4. Wnioski

Przedstawione zrealizowane przykłady były zbiorem doświadczeń które przydały się w późniejszej pracy zawodowej w Polsce. Konieczny dialog

społeczny dla budowania konsensusu w celu rewitalizacji atrakcyjności miejsca, szanując odmienną jakość architektury i tożsamość miejsca⁶, z jednoczesnym przyzwoleniem działalności twórczej w kształtowaniu przestrzeni publicznej dla oczekiwanego ekonomicznego, wielopokoleniowego wykorzystywania. Doświadczenie tego okresu to przeprowadzanie badań przedprojektowych zapisu kodu identyfikacyjnego miejsca z propozycją projektową nowych form, tworzące dla miejsca przetworzone kody przekazu w realizowanych obiektach.

Przypisy

- ¹ Projekt centrum miasta Misurata w Libii jest prezentowany na wystawie zorganizowanej przez Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie. Otwarcie wystawy *Doświadczenia polskich architektów i urbanistów w Afryce i na Bliskim Wschodzie* w gmachu Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie w dniu 1 października 2011 r.
- ² Projekt był prezentowany podczas konferencji zorganizowanej przez Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków i Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Generalnego Konserwatora Zabytków w Warszawie, Pałac Kultury i Nauki 05–06.10. 2006 „Polskie konserwacje poza granicami Rzeczypospolitej” – referat *Konserwacje polskich architektów poza granicami Kraju. Rewaloryzacja Placu Chlebnaja Ploszczad w Riazaniu* – Jan Wrana, Dominika Kuśnierz-Krupa, Michał Krupa. (referat opublikowany w Wiadomościach Konserwatorskich nr 20/2006).
- ³ J. Wrana, *Tożsamość miejsca; kryterium w projektowaniu architektonicznym*, Politechnika Lubelska 2011.
- ⁴ *Ibidem*, s. 115.
- ⁵ *Ibidem*, s. 178.
- ⁶ Za: A. Franta, *Jak kreować 'NASZE MIEJSCA' – O potrzebie etyki współdziałania synergicznego*, Czasopismo Techniczne 5-A/2010, Wydawnictwo PK, Kraków 2010, 69-80, E. Saarinen, *The City, its Growth, its Decay, its Future*, MIT Press, Cambridge, 1965, 4, „...kiedy pojawia się pytanie dlaczego dzisiaj miasta są tak często pełne przeciwieństw, sprzeczności i są dysharmonijne, chaotyczne odpowiedź znajdujemy w fakcie zapomnienia lub deprecjonowania zasady – ekspresywności i korelacji. Natomiast jeżeli stawia się pytanie jak możliwe jest poprowadzenie rozwoju miast w kierunku ich większej ekspresywności, lepszej jakości i spójności, odpowiedź musi brzmieć: to może być osiągnięte jedynie, gdy projektanci miast – i wszyscy z nimi współpracujący w tym procesie – będą mieli te dwie zasady i ich znaczenie we krwi”.

Literatura

- [1] Bonenberg W., *Miejska przestrzeń kreatywna*, Zeszyty Naukowe PP, nr 10/2007, Poznań 2007.
- [2] Franta A., *Jak kreować „Nasze Miejsca” – O potrzebie estetyki współdziałania synergicznego*, Czasopismo Techniczne, 5-A/2010, Wydawnictwo PK, Kraków 2010.
- [3] Gehl J., *Life between buildings (using public spaces)*, Kopenhaga 2006, wydanie w języku polskim: *Życie między budynkami (Użytkowanie przestrzeni publicznych)*, Wydawnictwo RAM, Kraków 2010.
- [4] Gyurkovich J., *Przeźródlenie publiczna – między tradycją i przyszłością*, zeszyt Architektura, Wydawnictwo PK, Kraków 2005.
- [5] Kadłuczka A., *Przekształcanie przestrzeni historycznej a traktat Witruwiusza*, Czasopismo Techniczne, 7-A/2009, Wydawnictwo PK, Kraków 2009.
- [6] *Misurata*, (praca zbiorowa), Misurata 1976.
- [7] *Ryazan – New Time*(praca zbiorowa), Riazan (Rosja) 1995.
- [8] Saarinen E., *The City, its Growth, its Decay, its Future*, MIT Press, Cambridge 1965.
- [9] Wrana J., *Tożsamość miejsca: kryterium w projektowaniu architektonicznym*, Politechnika Lubelska 2011.
- [10] Wrana J., Kuśnierz-Krupa D., Krupa M., *Konserwacje polskich architektów poza granicami kraju. Rewaloryzacja Placu Chlebnaja Ploszczad w Riazaniu*, [w:] Wiadomości Konserwatorskie nr 20/2006, Kraków 2006.
- [11] Zuziak Z., *Od architektury do urbanistyki i od urbanistyki do architektury*, Czasopismo Techniczne, 7-A/2010/1, Wydawnictwo PK, Kraków 2010.